

ІГҀМЕНСКІ ТРАКТ

№ 32 (47)

ГЕРОІ І ТЫЯ, ХТО БЫЎ СУПРАЦЬ ІХ

Чаму падзеі 150-гадовай даўніны дагэтуль выклікаюць спрэчкі?

Тое, што было ў пазаніумным стагоддзі, прайшло праз лёсы розных народаў. Свой погляд на паўстанне (за якім у нас у Беларусі замацавалася імя Каліноўскага) прадставіў польскі бок. У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь працуе выстава, прысьвечаная 150-годдзю паўстання 1863-1864 гг., падрыхтаваная сумесна з Пасольствам Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь. Праект арганізаваны на падставе выставы, якая праходзіла ў Рэспубліцы Польшча, частку экспазіцыі займаюць матэрыялы, прэзентаваныя ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь.

Здаецца, што па-рознаму бачацца і ўспрымаюцца тыя падзеі ў Беларусі і Польшчы. І сапраўды, можа, трэба даўжэй працаваць разам, адкрываючы архівы, дакументы, якія ёсць у адной і ў другой краіне, каб з частак складалася адзіная карціна.

Тое, што важна для агульнай гісторыі даты трэба адзначаць разам, было падкрэслена ў словах гасцяў. У прыватнасці, кіраўнік канцлераў Прэзідэнта Рэспублікі Польшча Яцэк МІХАЙЛЮСКІ сказаў:

«...Мягца перастае быць бар’ерам і становіцца шанцам, каб супрацоўнічаць, перш за ўсё культурна. У нас выдатна гісторыя, але мы сёння думаем пра сваю будучыню. Адна з назваў выставы: «Смерць — адзіны пераможца. Слава пераможаным!» Тыя, хто загінуў у паўстанні, якое ў Беларусі называюць паўстаннем Каліноўскага, — сапраўдны пераможцы. Яны пераможцы і ў Польшчы, і ў Беларусі.

Высокія словы сёння можна казаць, аднак ступень іх вышэйшай абумоўляюць шмат якія акалічнасці, сярод якіх ёсць і гістарычныя, і сучасныя. І розніца ва ўспрыманні тых падзей у Польшчы і ў сучаснай Беларусі ўсё ж ёсць. Калі азнаёміцца з матэрыяламі выставы, то можа яе адлучыць.

Намеснік міністра культуры РБ Васіль ЧЭРНИК адзначыў:

— Тыя падзеі сёння выклікаюць цікавасць, актыўна абмяркоўваюцца. Дыскусійнасць праблемы тлумачыцца недастатковай прапрацоўкай дакументальнай базы, у сувязь з чым сённяшняя выстава з’яўляецца вельмі надзейнай. Інфармацыйны матэрыял дакументаў, якія дэманструюцца на выставе, дазваляе ўдакладніць спецыфіку тагачаснай урадавай барацьбы, прааналізаваць сацыяльную структуру ўдзельнікаў руху, высветліць рэгіянальныя асаблівасці паўстання як на тэрыторыі Польшчы, так на беларуска-літоўскіх землях. Сённяшняя выстава з’яўляецца спробай аб’яднаць гістарычную пам’яць дзвюх дзяржаў.

Беларускі гісторык Алена Фірыновіч, даследчыца падзей 1863-1864 гадоў, падкрэсліла магчымасць звярнення да першакрыніц, архіўных дакументаў, якія могуць даць адказы на шматлікія пытанні. Выстаўка тым і адметная, што змяшчае рукапісныя і друкаваныя дакументы, а таксама іканграфічныя матэрыялы і фотаздымкі. Частка прадстаўлена Нацыянальным лічбавым архівам Рэспублікі Польшча, ёсць экспанаты з калекцыі Адэльды мастацкіх рамёстваў і гістарычных каштоўнасцў Варшаўскага гістарычнага музея. Яны адлюстравваюць падыход да падзей 1863-1864 гг. польскіх навукоўцаў.

Дарота ЛЕВАНДУСКАЯ, навуковы супрацоўнік Галоўнага архіва старажытных актаў, адзін з аўтараў выставы, патлумачыла:

— Час больш за ўсё цікавілі людзі, мы хацелі паказаць тых, хто змагаўся з адзінай мэтай — дзяля незалежнасці. Мы хацелі паказаць не толькі герояў, якія ўдзельнічалі ў паўстанні, але і тых, хто быў супраць іх. Таму часткі выставы адлюстравваюць такія тэмы, як збройнае барацьба, палітычныя дзеянні, асобы паўстанцаў, у тым ліку адначасна роля апошняга кіраўніка Рамуальда Траўгута (таксама быў пакараны смерцю. — **Аўт.**). Іншымі ў паўстанні — у архівах шмат лістоў італьянцаў. Апошняя частка — успаміны ветэранаў-паўстанцаў і пра паўстанне.

Частку экспазіцыі займаюць матэрыялы, падрыхтаваныя Нацыянальным гістарычным музеем Рэспублікі Беларусь.

Ларыса ЦІМОШЫК

Знаходка

7 НЕВЯДОМЫХ КАЛЕН

Францішак Багушэвіч.

Дагэтуль былі вядомыя толькі бацька і маці паэта, а таксама дзядуля Юзаф Багушэвіч. Пра гэта сведчаць і звесткі, якія захоўваюцца ў Доме-музеі Францішка Багушэвіча ў вёсцы Кушляны. Пэўную інфармацыю можна атрымаць і з дакументаў Жупранскага, Сольскага касцёлаў. Яны сведчаць, што ў Ашмянскім павеце было вельмі шмат розных Багушэвічаў, што прозвішча было даволі распаўсюджаным. Аднак Юрша мае доказы, што знайшоў радавод менавіта тых Багушэвічаў, з сям’і якіх паходзіў паэт.

Унучка паэта ў 1941 годзе была рэпрэсавана савецкімі ўладамі, бо яе муж быў намеснікам каменданта мясцовага аддзялення Арміі Краёвай.

У архіве ў Санкт-Пецярбургу была знойдзена вываданая справа Багушэвічаў. Яны пачалі ствараць яе пасля далучэння землі Ашмянскага павета да Расійскай імперыі ў 1795 годзе. Прычынай таму быў царскі загад, у якім гаварылася, што ўся шляхта павінна пацвердзіць свае правы на дваранства, а дакладней, падаць канкрэтныя выпіскі з архіваў, пацверджаныя архівар’юсам, якія сведчаць пра іх паходжанне. Некаторым шляхціцам удалося зрабіць гэта ў першыя ж гады, у іншых справа займала і 30 гадоў. Патрэбны былі доўгатырмевыя пошукі і шмат грошай на іх. Некаторыя дакументы загінулі падчас войнаў, таму ў гісторыі родаў утвараліся белыя плямы, і людзі не маглі сабраць усё неабходнае хутка. Багушэвічы выводзіліся ў Віленскім Дваранскім дэпартаментым, у прыватнасці, у 1803 і ў 1807 гадах. У 1830 годзе дэпартамент па герольдыі

Даследчыку радаводаў колішняга Ашмянскага павета Васілю Юршу ўдалося адшукаць 7 невядомых раней Васіль Юрша замовіў справу ўласнага роду. Аднак, паколькі яго прозвішча быццам бы там не фігуравала, ён вырашыў загазаць справу Багушэвіча, які таксама быў ураджэнцам Ашмяншчыны, — навошта ж губляць магчымасць атрымаць дакументы з замежнага архіва, калі палова працы ўжо зроблена? Так і атрымалася, што Васілю Юршу ў рукі трапіў невядомы раней шырокаму колу грамадскасці радавод сям’і Багушэвічаў.

кіруючага сената ў Пецярбургу пачаў разгляд новай справы па дваранстве Багушэвічаў.

Канчатковае ж станоўчае рашэнне па ёй было прынята толькі ў 1861 годзе. Усяго ў гэтай справе, з якой і ўдалося азнаёміцца Васілю Юршу, 240 лістоў. З яе стала вядома гісторыя роду Багушэвічаў...

Яны распісалі свой род, пачынаючы ад Яраслава — гэта самае першае вядомае імя продка Багушэвічаў. Ён жывіў прыкладна ў 1570-х гадах. Валодаў маёнткамі Караваяўшчына, Камароўшчына і Гладушчына ў Ашмянскім павеце.

Вядома, што ў Яраслава быў як мінімум адзін сын — Ян (Іван) — які атрымаў у спадчыну тыя ж маёнткі. Магчыма, дзяцей было больш, аднак у справе маёнтка загінулі пра аднаго Яна, бо жонкі роду, калі стварылі сваю генеалогію, вёў толькі уласную прамую лінію, не ўказваючы стрываных брацоў і іншых не самых блізкіх родных.

Ян напісаў завяшчанне ў 1614 годзе (мэнавіта адсюль вядомае імя бацькі, бо яго называюць тут Іван Яраславіч), у якім адпісаў усё сынам Пятру і Адаму. Так робіць вядомым ужо наступнае пакаленне.

Гэтыя браты ўзгадваюцца таксама ў рашэнні палаткага суда ў 1626 годзе ў сувязі з зямельнымі спрэчкамі. Яны валодалі ўсё тымі ж маёнткамі Караваяўшчына, Камароўшчына і цяпер ужо Глодава (замест Гладушчына).

У Пятра быў сын Аўгусцін, які атрымаў у спадчыну тры гэтыя маёнткі. Яго жонкай была Ганна Астравухаўская.

У Аўгусціна быў сын Міхал Юрый, а іначай Георгій. Нарадзіўся ён у 1675 годзе і па бацьку атрымаў тры ж тры маёнткі. Таксама згадваецца ў сувязі з Палацкім судовам — магчыма, там яны таксама мелі нейкія землі. Ахрышчаны Міхал Юрый

кі ротмістр, калі пераязджаў у Ашмянскі павет, то першапачаткова фігураваў як палаткі ротмістр, а пасля — як ашмянскі. Аднак гэта азначае, што галоўным у такім выпадку было тое, што ён ротмістр, а які — залежала ад месца пражывання. Напрыклад, смаленскі скарбнік, прыехаўшы ў Ашмянскі павет, у дакументах мог называцца ашмянскім скарбнікам, хоць па іншых звестках таго скарбніка тут не было. Ён быў смаленскім, аднак па дакументах падаецца як ашмянскі, бо на той час жывіў у Ашмянскім павеце.

Імя дзеда паэта — Юзаф — сучаснікам было вядома. Васіль Юрша меў інфармацыю пра яго з некалькіх метржы, аднак не быў упэўнены, што гэта «той самы» Юзаф. Аднак, азнаёміўшыся з вываданай справай, увесь ланцужок стаў вядомым: імёны жонак, даты і лічбы супалі — стала магчымым упэўнена свярдаць, што гэта менавіта дзед паэта. Нарадзіўся да 1772 года, памёр да 1820-га. З’яўляўся ашмянскім ротмістрам. Яго жонкай была Альжбета Каміньская (бабуля паэта) — таксама са знатнага роду, памерла ў 1848 годзе ў Кушлянах. Удалося адшукаць метрыку 1817 года, у якой напісана, што ў Кушлянах памёр нейкі пан Юзаф Багушэвіч 43-х гадоў і быў пахаваны ля францысканскага касцёла ў Старой Ашмяне (вёска на беразе ракі Ашмянкі, цяпер уваходзіць у склад горада — сучасная вуліца Францішканская). Хутчэй за ўсё, гаворка ідзе пра дзеда паэта.

Бацька паэта Казімір Юзаф, паводле вываданай справы, нарадзіўся ў 1800 годзе ў Кушлянах. Яго хрышчэнымі бацькамі былі вяльможны Ігнат Позняк і Барбара Багушэвічава. Маці паэта Канстанцыя Галаўня паходзіла з-пад мядзечка Рукойні.

Сам паэт, Францішак Бенядзік Багушэвіч нарадзіўся ў 1840 у Свіслачы, быў ахрышчаны ў Рукойнінскім касцёле. Як вядома, жонкай яго была Габрыеля Шкленнік з Мінска. Юрша знайшоў загалюк Кушляны Шкленнікоўскай, з якой можна зрабіць выснову, што некаторыя Шкленнікі таксама валодалі адным з маёнткаў Кушляны. Верагодна, там Францішак і пазнаёміўся з будучай жонкай, а ўжо пасля яны (Шкленнікі) пераехалі ў Мінск.

Францішак і Габрыеля Багушэвічы пакінулі дзядзю Канстанцыю Марыяну і Тамаша Вільгельма. Дзядзька была ахрышчана ў Канатопе ў 1876

з радаводу Францішка Багушэвіча

годзе, скончыла кансерваторыю ў Вільні, працавала выкладчыцай музыкі ў ашмянскай гімназіі. Памерла ў 1937 годзе, праз некалькі гадоў пасля смерці мужа Яна Мніховіча (працаваў начальнікам дэпартамент сельскай гаспадаркі, пасля дырэктарам кааператываўнага банка) пахавана ў Жупранях. Тамаш Вільгельм нарадзіўся ў 1881 годзе ў Канатопе, вывучыўся на архітэктара ў Пецярбургу, пэўны час жывіў у Барунах, выкла-

Яны распісалі свой род ад Яраслава, які жывіў прыкладна ў 1570-х гадах.

даў у Віленскім універсітэце. У 1929 годзе па дарозе з Вільні ў Варшаву выкінуўся (магчыма, выпаву) з цяжкай. Першая яго жонка, Юзафа Маркоўская з Кушляна, у 1919 годзе, падчас Першай сусветнай вайны, была санітаркай-добраахвотніцай. Перазваючы параненых, заразілася халерай і ў тым жа годзе памерла ў Вільні (перазахавана ў Кушлянах). Другая жонка — Марыя Піўніцкая з-пад Баруноў — пасля смерці мужа пастрылялася ў манашкі, дзядзюй не мела, памерла ў 1970 годзе.

На Тамашы мужчынская лінія паэта згасла. Дочкі Тамаша, унучкі паэта, вывучылі ў ашмянскай гімназіі. Гэта Габрыеля (нарадзіўся ў 1909 годзе), Станіслава (1910) і Канстанцыя (1913). Станіслава ў 1941 годзе была рэпрэсавана савецкімі ўладамі, бо яе муж быў намеснікам каменданта мясцовага аддзялення Арміі Краёвай. Калі прыйшоў яго арыштувальш, то муж дома не аказалася, таму забралі Станіславу з дзэцымі і саслалі ў Сібір. Праз пэўны час справу закрылі з-за адсутнасці складу злачынства.

Можна дадаць, што адна з ліній роду Багушэвічаў, які даследваў Юрша, яшчэ ў 1830-я гадах была звязана з маёнткам Караваяўшчына Круўскага прыхода Ашмянскага павета; другая ў пачатку 1800-х адгалінавалася ў Мёры. Род значна разросся. Багушэвічы жылі таксама ў маёнтках Вайневічы, Богушы Круўскага прыхода, Болтуп і Гамзічы Ашмянскага прыхода, Доргішкі, Самароднікі і Валовікі Гальшанскага прыхода; згадваўся сярод палаткі, аршанскіх, ваўкавыскіх, мінскіх і рочыцкіх ураднікаў.

Са слоў Васіля ЮРШЫ запісала Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ

Гарадскія паданні

ЯК БУДАВАЛІ ЭПОХУ: СТАЛІНСКІ АМПІР

«Сёння мы прагуляемся па тым Мінску, якім яго хацелі бачыць пасля вайны, — распачала экскурсавод Яўгенія Быч. — Прыездзем па слядах так звананага сталінскага ампіру, хоць гэтая назва абсалютна няправільная. Чаму? Паспрабуем гэта зразумець падчас маршруту». Заінтрыгаваныя, мы накіроўваемся на Кастрычніцкую плошчу да Палаца культуры прафсаюзаў.

ШЛЯХАМ СПРОБ І ПАМЫЛАК

Ля палаца Яўгенія паведамліла, што наша экскурсія пачынаецца з... канца. «Гэты будынак пачыналі ўзводзіць у тыя часы, калі афіцыйным архітэктурным стылем быў той самы сталінскі неакласіцызм, як яго яшчэ называлі. Але скончылі будаўніцтва пасля таго, як гэты стыль быў ушчэнт раскрыты кананам». Справа ў тым, што ў 1955 годзе на нарадзе СНК СССР быў агучаны даклад «Аб прамэрнасцыяў архітэктурна». Тады было вырашана, што архітэктурна мусліла базавання на ўтылітарнасці, зручнасці і прыгожасці, і ні ў якім разе нельга было ставіць прыгажосць на першае месца, які гэта быў у сталінскім ампіры.

Увогуле, гэта быў стыль, межа якога можна вызначыць літаральна да года: ён панававі ў 1932 па 1955 гады. А пачалося ўсё з таго, што быў аб’яўлены архітэктурны конкурс праектаў Палаца Саветаў у Маскве, які павінен быў стаць самым грандыёзным будынкам стліцы вялікай дзяржавы. Перамоў праект, у якім на будынку стаяла 100-метровая статуя Леніна. Уся канструкцыя мусліла быць амаль што паўкіламетрывай вышыняй. Для таго, каб яе пабудавалі, знеслі храм Хрыста-Збавіцеля. Але будоўля нават не пачалася, бо стала

зразумела, што за туманам не будзе відаць нават ног правядра.

У гэты час архітэктурна павінна была ўмацоўваць уяўленне аб магнутнасці краіны, і архітэктары былі не «вольнымі творцамі», а выканаўцамі. Перад імі паўстала задча распрацаваць нешта, што магло паказаць магнутнасць краіны. Але Сталін, які фактычна кіраваў СССР

з 1929 года, не меў мастацкай адудакці і не мог сказаць, чаго дакладна ён хоча. Адзначалася толькі, што архітэктурна мусліла мець рысы вяртання да антычнасці, і разуменне таго, як трэба будаваць, прыходзіла толькі шляхам «спроб і памылак»: пасля таго, як архітэктары, якія ўвасобілі свае праекты, або рэпрэсавалі, або ўзнагароджвалі.

АСАБЛІВАЯ «МІСІЯ» «ГОРАДА СОНЦА»

Пасля вайны стыль сталінскага ампіру прыйшоў у Мінск. І яго ўвасобленне стаў цэнтральны праспект горада, якія сёння мае назву Незалежнасці. Прычым забудоўваўся ён у тры чаргі:

першая — ад чыгуначнага вакзала да Кастрычніцкай плошчы, другая — ад Кастрычніцкай да плошчы Перамогі, трэцяя — ад плошчы Перамогі да плошчы Калініна. Далей па праспекце толькі адначкавы будынк можна характарызаваць як прыналежны да гэтага стылю. Яны вызначаліся набліжанасцю да старажытнарымскай

архітэктурны, элементамі класіцызму і рэнесансу. Калоны, раслінныя рэльефы, прыгожыя капітэлі, дзе з’яўляюцца нават фігуры людзей свайго часу — працуючыя і сялян. Прычым гэта выявы не асобных людзей, а абавязкова калектыву. Уся гэтая архітэктурная веліч мусліла паказаць, што Савецкі Саюз выжывіў пасля вайны. Вядома, што ў краіне працуючыя не маглі быць ніякай імперыі (мэнавіта так перакладаецца з французскай мовы слова «ампір»), але ж павінна была быць веліч.

Увогуле, цэнтральны праспект Мінска, «Горада Сонца», як назваў яго беларускі пісьменнік Артур Клімаў, меў асаблівае значэнне: гэта дарога, якая

вяла ў Маскву. І шлях гэты мусіў «падрыхтаваць» чалавек да ўспрыняцця цэнтра вялікай краіны. Сродкамі гэтай падрыхтоўкі служылі і невыпадковыя прапартыі (шырыня праспекта і вышыня дамоў суаднесены як 1:2), і прасветы сярод масіўнай забудовы ў выглядзе аракі бульварчыкаў (яны з’явіліся толькі ў 1930-х), і самі будынкы. Узводзіліся яны тут не толькі як адміністрацыйныя, але і як жыллыя. Напрыклад, дом, дзе знаходзіцца ўніверсам «Цэнтральны», будавалі для супрацоўнікаў Міністэрства энергетыкі. Або ГУМ, адкрыццё ягаво ў свай час зрабіла неверагодны фурор. Кажуць, што дазвол на яго будаўніцтва падпісаў асабіста Анастас Мікаеян. Будынак універмага на той час быў надзвычай яркім. Вакол круглых акенцаў размясцілі пакрытыя біліскай пераліставай эмаллю фігуры мужчынны і жанчыны. Што цікава: мужчына — інтэлектуал (бо трымае кнігу), жанчына — сялянка (у яе рудз серп і каласы). Апроч гэтага — невялікія калоны на фасадзе і вельмі вялікія вокны і вітрыны.

ДВА «КАРАЛІ» І ФУТБОЛ НА КАСЦЯХ

Першым на праспекце пад кіраўніцтвам архітэктара Уладзіміра Караля пачалі ўзводзіць будынак Міністэрства ўнутраных спраў (цяпер там месціцца Камітэт дзяржбяспекі), яго фундамент быў закладзены ўжо ў 1946 годзе. У будаўніцтве выкарыстоўваліся апошнія навінкі ў тэхналогіях і матэрыялах, на той час гэта ён быў самым сучасным у горадзе, з найлепшымі камунікацыямі. З ім — дакладна, з яго вежай — звязана адна з гарадскіх баек. Міністар дзяржбяспекі БССР Лаўрэнці Цінава хацеў, каб на будынку абавязкова была вежа са шпілем. Але архітэктар Кароль напачатку адмовіў міністру. На што той адказаў: «Ты Кароль у архітэктурна, а я кароль у гэтай краіне. Вежа

будзе, і кропка». Вось так яна быццам бы і з’явілася, а для таго, каб ураўнаважыць ансамбль праспекта, падобную вежу зрабілі і на будынку насупраць Казалі. Цінава любіў падымца на вежу і глядзець адтуль футбольныя матчы на стадыёне «Дынама». Праўда, улівчаючы мажну камплекцыю міністра, наўрад ці ён мог гэта рабіць, ды і тыя, хто там вышаві, сведчылі, што стадыёна з вежы не відаць.

Між іншым, у архітэктурна «Дынама» таксама прасочваецца стыль сталінскага ампіру. Адзін з яскравых яго элементаў — аркі на уваходзе ў стадыён. Да ўзнікнення спартыўнага аб’екта тут месціліся адны з самых буных яўрэйскаў могілак. На іх перасталі хаваць яшчэ ў канцы XIX стагоддзя, але людзі працягвалі наведваць магілы сваіх продкаў. Калі ж пачалі будаваць стадыён, нікому не дазволілі перазахавваць астанкі блізкіх ці хаця б

мент, моцныя калоны, відавочны гарызантальны падзел. Будынак — адзін у адзін з домам, які пабудавалі беларускі архітэктар, ураджэнец Пінска Іван Жалтоўскі на вуліцы Махавой у Маскве. І гэта не адзіная копія дома Жалтоўскага: такіх ж самых будынкы стаяць амаль ва ўсёх сталіцах былога СССР. У гэтым і адна з адметнасцяў сталінскага ампіру: арыгінальнай творчасці архітэктараў у ім было вельмі мала. У асноўным для забудовы выкарыстоўваліся копіі спраектаваных і ўхваленых вышэйшым партыйным кіраўніцтвам будынкаў.

ШЧАСЦЕ НА ТРОХ «КВАДРАТАХ»

Апроч адміністрацыйных пабудов, у гэты час актыўна ўзводзілі навучныя палацы для «работы з масамі»: правядзення канцэртаў, лекцыяў, пасяджэнняў... «Будавалі іх звычайна на месцах знешніх храмаў, — распавядала экскурсавод, — Бо, па-першае, гэта іх вялі шырокія дарогі, а па-другое, гэты такі поўнагайны момант: людзям трэба ў нешта верыць. І калі вера ў Бога апынулася пад забаронай, яе трэба было нечым замяніць».

Палацы Саветаў і мерапрыемствы, што ладзіліся ў іх, выдатна выконвалі функцыю замяшчэння. Іначай як можна растлумачыць тое, што людзі амаль што на адным энтузіязме, жывучы не ў лепшых умовах, будавалі «светлую камуністычную будучыню», у якую верылі?... У 1929 годзе з’явілася паставана пад назвай «Аб аб’яўленні побыту». Фактычна ў ёй гаварылася аб тым, што абедаль трэба ўсім разам, жыць — таксама, і

ўвогуле ніякая персанальная кватэра для сям’і і тым больш аднаго чалавека не можа параўнацца з радасцамі і выгодамі камуністычнай. Калі ў 1920-я гады норма жыллой плошчы на чалавека была чатыры квадратныя метры, то на пачатку 1930-х яна знізлася да трох «квадратаў» і амаль не мянялася да канца 1950-х гадоў. Але якім чынам вырашаліся жылльвыя праблемы — асобная тэма. Вядома толькі, што самымі прэстыжнымі і зручнымі для жытла дамамі былі тыя, што стаяць у пачатку вуліцы Кірава перад Міхайлаўскім скверам. У іх былі кватэры з вельмі высокай столлю і нават — гэта ў савецкі час! — з пакоямі для прыслугі. Але атрымлівалі гэтыя кватэры зусім нямаюгя і за асабліва заслугі. Большасць жылля, у якім сяліліся вышэйшайня людзі, была барачнага тыпу.

Такім чынам, у гэты час пра забеспячэнне жыллем простых людзей ніхто не думаў. Уся веліч сталінскага ампіру была не больш як рэпрэзентацыйная шыльда, разлічаная на знешнюю грамадскасць, якая паведмалляла аб тым, што нават магнутнасцю сваёй архітэктурна краіна Саветаў можа раздушыць любога ворага. Ды і сама назва «сталінскі ампір» — штучына і неабгрунтаваная. Бо, па-першае, за аснову не быў узяты ампір як стыль. А па-другое, ні ампірам, ні тым больш сталінскім яго не называлі падчас панавання ў архітэктурна (назва з’явілася значна пазней), у лепшым выпадку вылучалі рысы класіцысцыйнага ці рэнесанснага будынка, і казалі тады або пра неакласіцызм, або пра рэнесанс.

Дзяіна СЕРАДЗЮК. Фота аўтара